

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PIGTRAAD

UDGIVET AF

KAMMERATERNES
HJÆLPEFOND

Henrik Starcke: Skitse til relief til minde om frihedskampen „Danmark efter befrielsen“

Inde i bladet: Frihedskampens billedhugger ★ Ordskifte om Øst-Vest ★ Så tændte vi lysene ★ I skyggen af Buchenwald ★ Dagligt liv i et tagfængsel ★ Landet rundt

Revision

H. C. STEEN HANSEN
statsaut. revisor

St. Kannikestræde 10, Kbhvn. K. Tlf. C. 16.555

Akts.

De danske

Bomuldsspindierier

Vejle - Valby

Jydsk Ilt- & Acetylgas
Fabrik Akts.

Horsens

BREDGADE 25 E
KØBENHAVN K

Telefon Central 15026

Alle slags klichéer
i fineste udførelse

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

stiftet 1945

PROTEKTOR: HS. KGL. HØJHED PRINS AXEL

Fondens kontor: Ordrup Jagtvej 175 (kontortid 9—12,30).
Telf. Ordrup 5075 — Postkonto 780.

Medlemmer: Iflg. fundatsens § 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet på aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre. Danske sydslesvigere, der ikke har dansk indfødsret, men iøvrigt opfylder betingelserne, kan også optages, ligesom personer med norsk indfødsret, der har været bosiddende i Danmark og har øvet aktiv indsats i Frihedskampen, også kan optages som medlem.

Formål: Iflg. fundatsens § 14 skal de midler, fonden har til rådighed til udeling, fortrinsvis komme deporterede, sekundært alle de, der som følge af deltagelse i frihedskampen har været arresteret og interneret, til gode tilligemed disse sidstes efterladte. Kammeratskabshjælpen ydes til: 1) Kammerater, hvis helbred på grund af frihedskampen har lidt sådan skade, at de ikke økonomisk er i stand til at give deres børn den uddannelse, som de ellers ville have fået. 2) Børn efter faldne kammerater. — Beløbet skal fortrinsvis anvendes til at give børnene en uddannelse som den, deres fader ville have givet dem, hvis han var forblevet i live. 3) Tilskud til særlige formål udover de ovenfor under 2 nævnte til kammeraternes enker og børn. 4) Tilskud navnlig som hjælp til studieophold, rekreationsophold her i landet eller i de andre nordiske lande — og andre lignende øjemed.

BESTYRELSE

Forretningsudvalget:

Formand: Konsul, sagfører Kaj V. Dahl, Vitus Berings Plads 1, Horsens.
Næstformand: oberstløjtnant Fl. B. Larsen, Slotsholmegade 10, Kbh.
Kasserer: Statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, St. Kannikestræde 10, Kbh.
Sekretær og leder af fondens kontor: Arkitekt H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund.
Kaptajn Aage Eifer, Sortedamsdossering 99, Kbhvn. Ø. Tria 2571.

Den øvrige bestyrelse:

Christensen, Allan C., assurandør, Thorvaldsensvej 9, København, V.
Damtoft, Aage E., præst, Vesterbro 76, Ålborg.
Darling, Sv., tobakshandler, Hillerød.
Fog, Mogens, professor, dr. med., Søllingsvej 17, Charlottenlund.
Hansen, Viggo, fabrikant, Spigerborggade 2, Varde.
Holt, Paul, seminarieforsøger, Århus.
Jespersen, Otto, landsretssagfører, Søndergade 72, Århus.
Johansen, P. A., arkitekt, Bernstorffslunds allé 80, Charlottenlund.
Kjeldsen, K. oberstløjtnant, Odense.
Kæraa, Leo, tandteknikermester, Banegårdspladsen, Århus.
Leth, O., bibliotekar, Johnstrupsvej 8, Sorø.
Loft, Johs., gas- og vandmester, de Mezasvej 18, Århus.
Madsen, N. J., pastor, Vorning pr. Hammershøj.
Mahler, P. E., førstelærer, Nr. Søby skole, Nr. Søby, Fyn.
Malling-Jacobsen, A., ritmester, Kollund, Sønderjylland.
Møller, Poul, fabrikant, Skive.
Næsted, Børge, læge, Sadolinsgade 9 st. th., Odense.
Olesen, O., kontorchef, Kastanie allé 7, Herning.
Olesen, Otto W., boghandler, Randers.
Rambusch, H., landsretssagfører, Kongensgade 49, Esbjerg.
Riis, Poul, pastor, Lyngbyvej 180, København Ø.
Thestrup, K., (M.F.) dommer, Viborg.
Thorsøe, Holger, købmand, Sønderborg.

Frihedskampens billedhugger

Af redaktør Kai Flor

Modstandsbevægelsen, der lykkeligt kaldte på så mange af de bedste kræfter i vort samfund, har også inspireret en række af vore kunstnere, og fremfor nogen kan Henrik Starcke med rette kaldes frihedskampens billedhugger i vor kunst.

Netop i disse dage er der i serien „Vor Tids Kunst“ udkommet en lille bog om ham, skrevet af Ny Carlsberg Glyptoteks inspektør, dr. phil. Haavard Rostrup. Alene billederne i denne bog viser, i hvor overvejende grad arbejderne med motiver fra frihedskampen behersker hans kunst. Hans bane som billedhugger strækker sig i dag dog ikke over mere end godt en snes år. Han kom forholdsvis sent til skulpturen. Han havde oprindelig tænkt sig at ville være læge, men under hospitalstjenesten i den uhyggelige spanske syges periode i 1919 besluttede han sig til at blive kunstner. Allerede som Dreng havde han tegnet kopier efter nogle fotografurter af Michelangelos sixtinske profeter, der hang i hans faders, den etisk følende, betydelige filosof og skolemand, professor C. N. Starckes bibliotek. Og han begyndte som maler. Men malerkunsten tilfredsstillende ham ikke i længden, først dog i 1929 opgav han maleriet for helt at gå over til skulpturen, der havde fristet ham til at modellere, da han kom hjem fra bryllupsrejse i Frankrig 1925, hvor Elne-Klostrets romantiske relieffer fik stor betydning for ham.

Man kom dog nok så meget til at tænke på gotisk skulptur, da han for alvor vakte opmærksomhed i 1940 med sin fint byggede, slanke „Pige“-statue, som Statens Museum for Kunst erhvervede. Men allerede i begyndelsen af trediverne havde han fundet de træk til sin personlighed, der skulde

uddybes for hvert nyt værk og skabe ham en særstilling indenfor vor billedhuggerkunst.

Der er næppe tvivl om, at netop de gotiske skulpturer, som han også stiftede bekendtskab med, både fra den franske middelalder i Chartres og fra den tyske i Bamberg og Naumburg

— alle disse Figurer, der indenfor en snæver, forudgivet plads, levendegør gesimser, søjler og kapitæler i relieffets form — har haft stor indflydelse på hele hans skulpturelle opfattelse. Særlig indenfor relieffets kunst skulde Henrik Starcke netop bringe fornyelsen.

Et lille bitte klæberstens relief fra 1928 „Indtoget i Jerusalem“, låget til et smykkeskrin, er den første spæde spire til denne relieffkunst. Men endnu er han ikke nået til den frigørelse

Skitse til granitrelief til minde om to frihedskæmpere (Farsø)

af figurerne fra baggrunden, der først kommer til fuld udfoldelse i de arbejder, der strækker sig fra det store cementrelief „Gud besøger Abraham i Mamrelund” til reliefferne til minde om frihedskampen og befrielsen.

Fælles for Starcke og gotiken er det mylder af figurer, han arbejder med — personligt for ham det både plastiske og maleriske liv, han fremkalder ved figurerne og planernes indbyrdes samvirke, og det spil af lys og skygge, der opstår ved udløsningen fra baggrunden.

Alle disse egenskaber bærer frugt i hans minde relief'er for frihedskampen. Hans nærmeste forberedelse til dem er de to store, skønne cementrelieffer til Vestre kirkegård, „Begravelse” og „Opstandelse”. I denne stil, der samler kompositionen om det centrale motiv — graven i det ene, stolen i himmerige, der tilbydes de opstandne, i det andet, i begge tilfælde med figurerne anordnede fra neden opæfter — er også frihedskampens relief'er holdt.

Nogle af dem er desværre kun nået til skitsen i chamotteler eller brændt ler, og det endda nogle af de bedste. Men et par af dem er dog overført til det store format og udført i stærkere materiale.

I Farsø findes hans relief for frihedskampen i denne Johannes V. Jensens fødeby, udført i granit. Det viser som baggrund jyllandskortet, omgivet af havets små, krappe bølger, og ud af Jyllands åbne dør kommer jyden, „stærk og sejt”, rede til at kæmpe for kone og barn, det vil sige for de danske hjem.

Gladsaxe rådhus ejer det smukke relief til minde om befrielsen 5. maj. Fængselsportene er sprunget op, og ud strømmer alle, der har kæmpet for friheden, ført af børnene med minde- og sejrekransen, og de voksne bærende på kærlige arme, dem, der faldt i kampen.

Danmarkskortet har han desuden benyttet i udkastet, beregnet til Slagelse. I dette relief er det hele landet, der bliver levende, „Mænd skyder frem, som Kadmossæd, til landets forsvar”, skriver Haaward Rostrop betegnende.

Til to mindre udkast er Starcke blevet inspireret af mere specielle

motiver. I det ene, beregnet til et monument for druknede søfolk, er det Charons båd, der dybt under havoverfladen modtager de døde for at sejle for bestandig bort med dem. Her er det lykkedes kunstneren ved de vandrette småbølger på relieffets overflade at give illusionen af at se ned gennem vandet, hvor den druknede halvt bæres oprejst. Til det andet har Starcke tænkt på jernbanesabotagen — høstmanden fører leen gennem kornmarken, der her danner relieffets levende, bølgende overflade, og finder en af de forsvundne, der blev offer for sit mod, og hvis død nu først opklares, da marken blottes.

Et glædens relief til minde om be-

frielsessommeren er erhvervet i cement af Forsikringselskabet Danmark. Her skinner solen, Dannebrog blafrer i blæsten, sæden modnes og træerne bærer frugt. Korset på frihedskæmpergraven smykkes i øm erindring med mindekrans, og fra de saliges himmel skuer de faldne sønner ned til det land, for hvis lykke de ikke døde forgæves.

Så smukt føler Henrik Starcke for den Idé, der har besjælet ham som menneske, og så betagende evner han at udføre den som kunstner. Man må ønske, at endnu flere af hans arbejder i denne ånd må finde varig plads i vort land.

Kai Flor.

Relief til minde om frihedskampen (Gladsaxe rådhus)

PIGTRAAD

Organ for og udgivet af Kammeraternes Hjælpefond. Udkommer med 12 numre årligt. Abonnement 12 kr. pr. år. (Girokonto 780 kan benyttes ved bestilling af abonnement).

SEKRETARIAT

Ekspedition, abonnements- og annonceafdeling, Ordrup Jagtvej 175, Charlottenlund (kontortid 9—12,30). Telefon: Ordrup 5075.

Annoncer, der ønskes indrykket i bladet, må være kontoret i hænde senest den 20. i foregående måned.

REDAKTION

Ansvarshav. redaktør: Kommune lærer Johs. Fosmark, Slagelsegade 9, 2., København Ø. Telefon: Øbro 8537 (træffes bedst 17—18).

Indlæg, artikler, meddelelser, breve fra læserne m. v., der ønskes optaget i bladet, må være redaktionen i hænde senest den 25. i foregående måned. Redaktionsudvalg: Seminarieførstander Paul Holt. Oberstløjtnant Fl. B. Larsen. Pastor Poul Riis.

FORRETNINGSFØRER

Arkitekt H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund. Telefon: Ordrup 5075.

TRYKKERI

Hak Jørgensens Bogtrykkeri, Ejby pr. Glostrup. Telefon Ejbylille 480.

Klicheer: Persson's Cliché-Anstalt, København. Papir: A/S V. Crone & Møller, København.

MEMLEM AF
FORENINGEN AF DANSKE
UGEBLADE, FAGBLADE OG TIDSSKRIFTER

Rekreation på Kegnæs.

Kammerater, der på grund af sygdom, ønsker at tilbringe nogen tid i Kammeraternes Hjælpefonds nyhervervede hus på Kegnæs ved Sønderborg, kan søge om friplads eller leje ved at skrive til kontoret: Ordrup Jagtvej 175, Charlottenlund. Huset, der er grundmuret, kan benyttes i tiden 1. maj til 1. oktober. Man kan søge for kortere eller længere tid.

Der fandtes i sidste nummer en nærmere beskrivelse af husets rummelighed på side 43. Det er meningen, at huset skal beboes af een familie ad gangen; man kan altså tage kone og børn med, og man fører selv hus.

Så tændte vi lysene

Atter i år tændte vi 4.-maj lysene i vinduerne. Mange steder var det ifølge frem et betagende syn at se det lyshav, der strålede fra de levende lys. Ved søerne var man særligt ivrige for at markere aftenen som lysenes aften. Men der var ikke som sidste år fakkeltog på Rådhuspladsen og samlet illumination ved søerne. Så meget desto mere kaldtes der på den enkeltes initiativ.

Meget smukt virkede et lille optog af børn fra Ryesgades skole. Børnene var udstyrede med kulørte lygter, og stilfærdigt drog de lige efter mørkets frembrud rundt omkring søen ved skolen. De mange farver spejlede sig i søens vand, og mange mennesker, som var ude at nyde det smukke maj-vejr, glædede sig over det stemningsfulde lille optog.

Rundt omkring markeredes dagen ved afsløring af mindesmærker, og mange foreninger kaldte den 4. eller 5. maj på deres medlemmer for i fællesskab at fejre dagen eller aftenen.

I flere byer havde man hejst flagene i de flagaleer, man rejser på festdage.

Berlingske Aftenavis bragte den 5. maj denne lille situation fra en gade i København:

Det ene vindue efter det andet i vores kvarter oplystes i aftes af levende lys' spæde skær. B'ot tredie sal til venstre lå badet i en lysekrones kolde skin Der var ikke en gang rullet ned.

Nej, det er jo sandt. Der flyttede i forgårs et ungt ægtepar ind, og de har endnu ikke fået rullegardin. I glæden over skønheden af de mange levende lys, ærgrer det at se et enkelt vindue, der ikke er med. Man kan ikke holde øjnene fra det ene sted. Blikket tiltrækkes som af en magnet. Pludselig bliver der liv deroppe. Manden er kommet frem til vinduet og stirrer til højre og venstre ad gaden på den smukke illumination. Så vender han sig om og vinker ind i stuen. Et øjeblik efter står hans unge hustru ved hans side. Også hun ser med store øjne på vinduernes mylder af levende lys.

Så sker der noget. Mand og Hustru står på hovedet i skuffer og skabe. Alt

det, der i går så pænt blev pakket ned og lagt til side, flås op og spredes ud i stuen. Hele gaden følger spændt det unge ægtepars febrilske leden. Vil det lykkes?

Lysekronen bliver slukket på tredie til venstre, og pludselig blaffer et enkelt stearinlys i vindueskarmen. Bag det ses to silhouetter tæt sammen. Så lykkedes det altså at finde et lys. Gaden smiler. Tredie til venstre er også med!

Majtanker i Ramlösa

Vort sværd blev brudt, hin forårsnat
du vågnet op, vort land besat.
Nazismens horder myldred' frem,
frem overalt, i mangt et hjem
de trængte ind.

Var vi forførte, ja forvist,
kun løgn på løgn fra først til sidst.
I presse, rigsdag, meldtes om
antiangrebspagt. Men de kom
og til dit hjem.

Men var vi vågne, nej vi sov.
Nic. Blædel hørte vi kun for sjov,
han var den mand, der sagde os:
„Det nytter ikke, vi må slås
for Danmarks sag“.

Mænd greb om sværdet, der var brudt.
De bedste døde, de blev skudt,
i trældom led de sultedød,
Gestapos fængsler aldrig bød
menneskekar.

Kan vi da glemme disse mænd?
De, der for os gav livet hen.
Nej, lad os våge nat og dag
om Danmarks unge, gamle flag
og deres grav.

Ramlösa, 3. 5. 1945.

ici.

Ordskifte om Øst-Vest

I fortsættelse af lrs. R. Prytz's artikel i martsnummeret »Hvad skiller os?« drøfter redaktør Helge Larsen og lrs. Prytz problemer, der er stående samtaleemner mellem tidligere kz-fanger.

Hvi ser du skæven —

Nogle bemærkninger til lrs. R. Prytz.

Kære Prytz. Lad mig for at undgå misforståelser med det samme gøre opmærksom på, at disse bemærkninger ikke skal tages som et fyldestgørende svar på dit indlæg i Pigtråds marts-nr. Jeg er ikke i stand til at give svar på dine spørgsmål, alene af den grund, at de vigtigste spørgsmål ikke skal besvares af os „østvendte“ men af jer vestvendte, og atter andre spørgsmål er formuleret så uklart, at det er umuligt at svare. Men lad mig tage dit indlæg som udgangspunkt for nogle enkelte bemærkninger.

Du siger, at I ikke betragter nazisme og kommunisme som to alen ud af et stykke, at I ikke betragter os som mindre danske end I. På hvis vegne taler du. Kører den vestvendte presse ikke stadig frem med disse påstande, offentliggjorde Pigtråd og Social Demokraten ikke for nogen tid siden et åbent brev, en „krigserklæring“ til os fordi man beskyldte os for at være af samme alen som nazisterne?

Du er klar over, at Sovjetunionen ikke ønsker krig — men ser du ikke i samtlige vestvendte blade bestandigt den påstand gentaget, at det er Sovjetunionen, der truer „det vestlige demokrati“, og at dette er grunden til, at vestmagterne (inden længe hører Spanien jo også hertil, og Vesttyskland synes at blive et vigtigt punkt i dette „Forsvar for demokratiet“ med vore tidligere fangevogtere som de ledende folk i en ny Sikkerhedsdienst) rustet i et sådant tempo, at det lægger stadig nye store byrder på folkene i disse lande.

Jeg nævner blot disse ting, fordi du måske ved at spekulere nærmere over dem kan give dig selv svar på en del af spørgsmålene til os. Dine religiøse betragtninger føler jeg ikke trang til at komme særligt ind på, men lad mig blot sige, at så vidt jeg kan se, er det liv, der bygges op i Sovjetunionen og de folkedemokratiske lande, den måde livet leves på, i højere grad i overensstemmelse med den kristne lære —

medmindre da man tager det skriftsted bogstaveligt, hvor der opfordres til at give den, der har, mens den, der kun har lidt, skal fratages endog dette. Vi bekæmper ikke kristendommen — og det er urigtigt, når du hævder, at kristne forfølges i de østlige lande. Ikke kristendommen, men kirken, hvor den har påtaget sig en verdslig magt, der ikke tilkommer den, har der i de folkedemokratiske stater været divergenser med.

Men lad mig komme til det centrale — som jeg omfatter det — i dit indlæg: Hvorfor kan vi tidligere kammerater ikke mere være i samme stue?

Du skriver: Det, der i særlig grad gør os bange for jer og jeres tro på kommunismen, er, at man aldrig ved, hvad I siger, og hvornår det er taktik. Prøv at forklare os jeres synspunkter på en sådan måde, at vi kan få tillid til, hvad I siger.

Var det ikke rimeligere, om du grundede mistilliden til os — forklarede os, hvilke grunde, du har til at tvivle på vore ord. Snakker jeg med en mand, der pludselig siger til mig, at det højst sandsynligt er løgn, hvad jeg siger, forventer jeg — såfremt det er en hæderlig mand — i det mindste, at han prøver at sandsynliggøre sin påstand.

Jeg tror, at I har mistillid til os, fordi I er oplasket med den vestvendte propaganda, efter hvilken man kan sjofle kommunismen — og kommunisterne til uden blot at forsøge at føre bevis for påstandene.

Under besættelsen arbejdede vi — trods politisk uenighed sammen om de ting, vi var enige om. Da dette samarbejde, som det f. eks. kom til udtryk i fangeforeningen og i Frit Danmark, sprængtes, var det, fordi I — som betingelse for at gå med til ting, som I var enige med os i, krævede, at vi skulle gå sammen med jer om ting, som vi var uenige med jer i.

Vor stilling var, er og vil fortsat være, at vi trods alle meningsforskelligheder på en række områder, er villige til

vi kan blive enige om. Vi stiller ikke ærligt og reelt samarbejde om de ting, betingelser, møder ikke jer med mistro, skønt vi måske har mere grund end andre til at være mistroiske. Men så venter vi også ærlighed og tillid fra jer. Mistror I os, alene fordi vi er kommunister — hvordan skal vi så kunne samarbejde om noget som helst, og hvortil skal vi så overhovedet diskutere

Vil I samarbejde med os om det, der forekommer os begge det vigtigste problem: Bevarelsen af freden, så tror jeg, der var en mulighed — en stor mulighed — for at genfinde kammeratskabet fra dengang, vi ikke spurgte hverandre om partifarve. Du siger selv, at du ikke tvivler på vor danskhed, at du ikke tvivler på fredsvilje — jeg har den samme opfattelse af din indstilling — men er nu ikke bange for, at alene det, at du — omend kun til en vis grad — tror på os, kan gøre dig mistænkelig i de rigtig vestvendte kredse. Jeg tror nemlig, det er der, du skal have svaret på en del af dine spørgsmål.

Med venlig hilsen og håbet om, at vi endnu engang kan finde sammen om de ting, der betyder mere end alt andet — livet, og en bedre verden at leve det i.

Helge Larsen.

Svar fra Prytz.

Kære Helge Larsen!

Det gælder vel for os begge, at det er så nemt at se splinten i sin broders øje, men bjælken i sit eget opdager man ikke. Jeg spørger i øst, og du svarer i vest; og måske bringer de følgende linier os ikke nærmere.

1. Jeg kan ikke opgive tal eller navne på dem, der er enig med mig. Men jeg har grund til at tro, at der er adskillige af vore gamle kammerater, der deler mit syn. Og man ser da heldigvis både i „Frit Danmark“ og i den del af den københavnske presse, der er uafhængig af kapitalismen og af de politiske partier, ikke så sjældent artikler, hvori man efter evne prøver på at dele sol og vind lige mellem øst og vest.

2. Jeg vil meget gerne tro, at hverken Rusland eller andre lande ønsker krig. Men desværre er det ikke ønsker, der bestemmer over krig og fred, men derimod frygt og mistro og for Ruslands vedkommende måske også håbet om verdensrevolution.

3. Der er meget, vi er uenige om. F. eks. hvorfor vor fangeforening døde. Og hvorfor kristne forfølges. Jeg vil ikke benægte, at det er hændt, at en kirke har udøvet verdslig magt og derfor med rette har givet anledning til forfølgelse. Men det er en gammel og udbredt erfaring, at når en kirke påtaler overgreb og anden uret, er det naturligt for den stat, der øver uretten, at hævde, at kirken blander sig i noget, der ikke kommer den ved, hvorfor den skal forfølges. Jeg vil ej heller ubevinget anerkende, at det vigtigste af alt er bevarelse af freden. Der kan tænkes en fred, der er et endnu værre helvede end en krig.

4. Hvorfor har jeg mistillid til jer kommunister? Når jeg ser på kommunismens praksis og resultater rundt om, forekommer det mig klart, at man har fulgt Lenins læresætning: „Man må være beredt til ethvert offer og endogså, hvis det skal være, til enhver list, til

alle kneb og illegale metoder, til forticelse og hemmeligholdelse af sandheden”. Det, jeg frygter hos kommunismen, er ikke et samfund, hvor hele økonomien følger dens lære, men derimod kommunismens metoder og ganske særligt deres forhold til sandheden og deres ringeagt for de menneskerettigheder, som er dyrebare for mig. Metoderne er således i strid med ordet: „Alt, hvad I vil, at menneskene skal gøre mod jer, det samme skal I gøre mod dem”. Hvis I kommunister åbent og ærligt, i ord og i gerning tager afstand fra Lenin og viser, at sandheden og hensynet til de mennesker, der har en anden opfattelse, er jer lige så dyrebare som for os, er jeg overbevist om, at vi gamle kammerater kan finde sammen og forstå hinanden, selv om vi kan være uenige om, hvilken samfundsordning der vil være den bedste for det danske folk.

Med venlig hilsen
R. Prytz

I Skyggen af Buchenwald

I den lille By Arolsen i Hessen findes alle de dokumenter om nazismens skændselsgerninger, som de Vestallierede er kommet i besiddelse af — 5 tons papirer fra Buchenwald, deriblandt transportlister over det dansk politi.

Af redaktør Edith Ryssel

Vi har alle hørt det i radioen, når vi leder efter en bestemt station og glider hen over skalaen. Da kan man passere en af disse sendere i de tyske vestzoner, som efterlyser forsvundne mennesker — navn efter navn i lange rækker. En mor søger sit barn, en kvinde sin mand, søskende hinanden, børn deres forældre eller måske en gammel bedstefar..

Og vi i de ordnede lande har vænnet os i den grad til, at verden derude stadig er af lave efter krigens ragnarok, at vi næppe stopper op et øjeblik og følger tanken videre: Hvad gemmer ikke sådan et enkelt navn med dets data af ødelagte livsskæbener, af menneskelige tragedier.

Det er nazismens ofre, disse mennesker, der søges og selv søger deres familie, resterne af de millioner, som Hitler fra mange lande slæbte til Tyskland som slavearbejdere eller kon-

centrationslejr-fanger, og som efter krigens ikke ville eller ikke kunne vende tilbage til de nye ideologer, der havde fået magten i deres lande. Endnu fem et halvt år efter krigen er der mange, som ikke har vished om deres nærmeste, om de er levende eller døde, om også de har fundet ly i en lejr eller en ruin i et fremmed land, eller det blev en grav i fjendens jord.

Der søges og spørges stadig i Tyskland om disse displaced persons, disse D. P.s som navnet er blevet på den sidste krigs internationale flygtninge.

Den internationale flygtningeorganisation, IRO, har skabt et sted, hvor man søger at samle alle eftersøgningens tråde, hvor man opnoterer alt, hvad man kan skaffe af underretninger om ikke-tyske mennesker, som i Hitlers år opsugedes i Tyskland, sam-

ler alle dokumenter fra Tyskland og de okkuperede lande, der giver sådanne oplysninger. Hvad man har kunnet finde af koncentrationslejrenes arkiver er bragt hertil, også de store krigsforbryder-processers dokumenter.

Arolsen hedder stedet, en lille by i det nordlige Hessen i den amerikanske zone. En ganske almindelig lille by — som byer er i Tyskland i dag: Folk arbejder og slår sig igennem, de ser triste og grå ud og har ikke råd til at købe af alle herlighederne i de dyre butikker. Men de er travle, og livet pulserer på markedspladser og gader. Denne by har intet spor af krig og ødelæggelse.

Bag en høj mur, som mildnes af træer, ligger en af hitlertidens mange kaserne-lejre. Denne blev brugt til at opdrætte den yngel af SS-soldater, der skulle tage sig af koncentrationslejrene. I dag rummer denne kaserne i Arolsen den internationale eftersøgningstjeneste.

Skam er det, man føler dette sted. Kan der mon tænkes noget mere beskæmmende monument over vort Europa end dette arkiv, der rummer kendsgerningerne om Nazismens skændsels? En periodes fallitbo.

Og det er ikke et bevismateriale, man har konstrueret, det er Nazismens egne dokumenter, originale kartoteker, transportlister og statistikker, altsammen udført med den grundighed, som er den tyske nations kendetegn. System har de i det, også i rædslerne — Ordnung muss sein. Det er materiale beslaglagt af de allierede hære, da de nåede frem til koncentrationslejre, slaveanstalter, og hvor ellers tyskere holdt andre nationers mennesker under kontrol.

*

Alt det tyske materiale, der forelå, har man siden 1945 udbygget med grundige undersøgelser af hospitalsbøger, socialinstitutioner, børnehjem, adoptivhjem og lignende. Hele den tyske forvaltning er opfordret til at give de nøjagtigst mulige oplysninger om ethvert spor af ikke-tyske borgere. Eftersøgningstjenesten har folk i marken over hele Vesttyskland. Frankrig, Holland, Belgien og Luxembourg har deres egne eftersøgningsmissioner i gang samtidig.

Lederen dr. Azaria i det mægtige navnearkiv

Man søger i tyske offentlige kontorer. Man gennemgår nøje kirkegårdens bøger. Man går langs gravene, række for række, studerer navne og data, standser især ved de grave, der er uden navn og mest forsømt. Man spørger sig igennem by og landsby og finder frem til navne, enkeltgrave og massegrave.

Alt bliver omhyggeligt noteret ned og påført kartotek kortene i Arolsen. Man har suppleret tyskerne eget materiale med mange sikre oplysninger. Så en dag kommer forespørgslen: Min mand blev deporteret til Tyskland i 1941, han er født i Warszawa 1910, jeg har intet hørt fra ham alle disse år. Lever han i Tyskland eller andetsteds, eller er han død?

Forespørgslen og dens oplysninger føres på kort. Og nu begynder arbejdet for at få kortene til at mødes. Man undersøger alt foreliggende materiale. Kartoteket er ordnet fonetisk. Navnene kan staves på mange måder, et østeuropæisk navn med mange konsonanter er ofte helt ændret, når det findes på en tysk liste.

Det russiske navn Kosnezow er fo-

rekomet på 77 forskellige måder, og Goldschmidt kan have 32 variationer. Det giver arbejde.

*

Man ved fra mange beregninger, at nær ved 8 mill. mennesker blev bragt til Hitlers koncentrationslejre. Da befrælsen kom, var kun 800.000 i live. Værdien af disse kartoteker, transportlister og andre papirer som kilde materiale er indlysende. Det er historiske kendsgerninger, som taler her — vidner om Europas åndelige forfald. Men materialet er langt fra fyldstgørende. Meget er gået tabt i krigens flammer, eller tyskerne har i sidste øjeblik fået det tilintetgjort. Og så kan man i denne internationale eftersøgningstjeneste ikke stifte bekendtskab med dokumenter bag jerntæppet. F. eks. kan man end ikke få lov at tage en afskrift af bøgerne fra Auschwitz, den største af alle tilintetgørelseslejre. Man ved at i hvert fald 400.000 blev registreret i denne lejr, som tyskerne anlagde ved Krakau, endda overordentlig omhyggeligt. Men heller ikke at klarlægge dis-

se døde menneskers tragedie og skaffe familien en oplysning kan øst og vest enes om.

Og så — ja, så er af de 8 millioner, som blev sat ind i lejren, kun 2,5 mill. skæbner kendt, bogført det ene eller andet sted. På et vist tidspunkt gik dødsmaskinerne så hurtigt, der var tændt under ovnene dag og nat, man nåede end ikke at registrere de mange transporter. I Auschwitz — det ved man — blev mere end 2 mill. anbragt i gaskamre og brændt uden at være opnoteret noget sted — udslettet sporløst.

*

Man må derfor i langt de fleste tilfælde støtte sig på de oplysninger, man har samlet, på afskrifter af tyske papirer, på samtaler og efterspørgsler ud over landet, på grave, man har åbnet.

Medlemmer af samme familie var ofte havnet hver sit sted i Tyskland under deportationen. Disse mennesker var tålmodige, de ventede i årevis på, at en mand, en søn skulle vende hjem fra fangenskab eller tvangsarbejde eller fra et hospital et eller andet sted i verden.

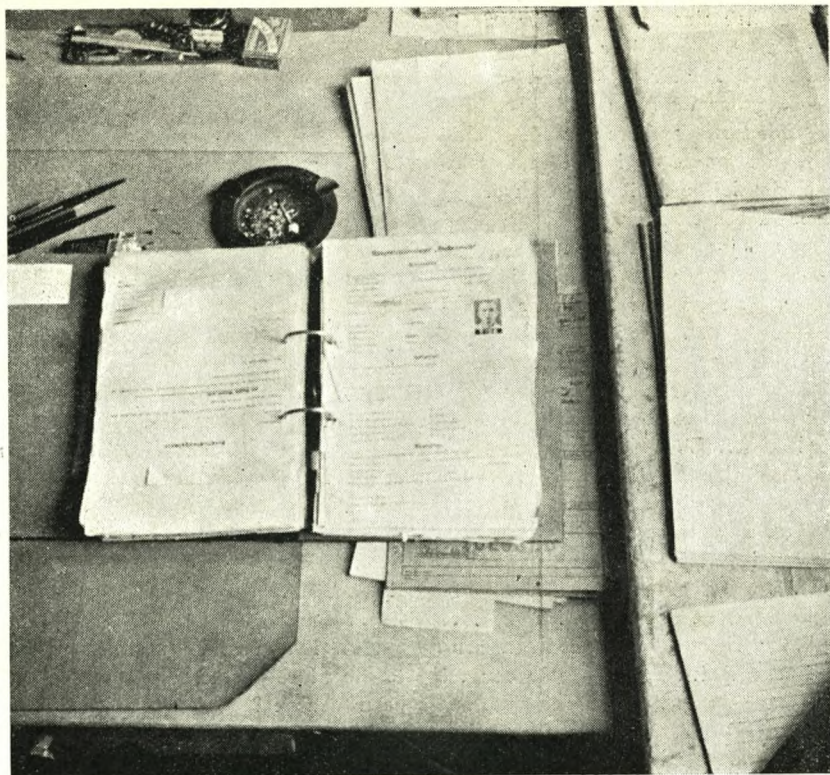
Men i de senere år kommer spørgsmålet: Kan jeg få vished for, at min mand, min kone, min far er død? Jeg har intet hørt fra dem, siden tyskerne slæbte dem bort. Kan jeg få en dødsattest..

Der er brug for den ved nyt giftermål, i arvesager med mere. Der udstedes fra Arolsen omkring 1300 om måneden, og 3—4000 forespørgsler kommer til lejren hver måned.

Hvis der ikke i kartoteket findes materiale om den, spørgsmålene gælder, startes et arbejde i marken. Man går meget langt for at oplære hver enkelt sag. Dette er ikke ud over det almindelige:

Man søgte for nylig sporet af en russisk, kvindelig arbejder, som slægtningene intet havde hørt fra siden krigen. Alle spor førte mod en lille landsby. Kirkegårdens bøger viste dog ikke hendes navn. Men mellem to grave, nr. 110 og 112, fandtes en fordybning i jorden, den kunne tyde på en ikke registreret begravelse.

Man gravede. Her lå en kvinde. Af vidneudsagn, af indhentede oplys-

Originalt stambogsblad fra Buchenwald

ninger i forbindelse med dette gravfund kunne man slutte, at man stod over for det offer, man søgte. Sagen blev afsluttet, dødsattest udstedt.

*

Og mens man søger i denne sag og har indkrævet lister fra tyske autoriteter, falder man over en hospitalsliste, hvor der står:

Sohnder, Nina, tot.. Da der fra hospitalets side ikke var udstedt en dødsattest, og der heller ikke forelå oplysninger om gravpladsen, og Arolsen-arkivet ikke kendte navnet, begyndte man en nærmere undersøgelse. Kredsledelsen erklærede dette tilfælde for ganske ukendt. Ved at sammenholde mange forskellige oplysninger fandt man omsider resultatet: Willi Agafonoha, Sohn der Nina Agafonowa (søn af Nina..) På det navn lå sagen oplyst i Arolsen-arkivet, man kendte hans grav.

Når al eftersøgning i kartoteker, i tyske administrationskontorer, i byer og landsbyer og på kirkegårde ikke giver resultat, når masser af breve er skrevet og også de

særlige eftersøgningsmissioner fra Frankrig, Holland, Belgien og Luxembourg har gjort, hvad de formår, samler man navnene og de oplysninger, man ligger med, og går til presse og radio.

Og endnu — så mange år efter — hænger ulykken over familierne. Man kan ikke få begyndt livet igen, fordi der mangler vished for, om den eftersøgte er død — til afgørende handlinger kræver samfundet papirer over fortiden.

Alene i 1949 fandt man 1654 personer ved efterlysning i radio.

Der er gjort et vældigt arbejde i denne internationale eftersøgningstjeneste, men der har ikke stået megen larm omkring det. 1722 medarbejdere har der været; flere danske var iblandt dem.

Kartoteket i Arolsen indeholder godt 8 millioner kort, de forøges hver måned med 350.000, indeholdende de givne og indsamlede oplysninger og så, hvad der er kommet frem med forespørgslerne. Disse 8 millioner kort repræsenterer mere end 4 millioner menneskeskæbner. 100 tons dokumenter er her.

Jeg går gennem arkivet i Arolsen. stue efter stue, væg efter væg, bord efter bord — overalt disse kasser og hylder fulde af dokumenter, disse frygtelige beviser på en så fordærvet fantasi, en så metodisk sadisme, at historien næppe kender magen. Og alt sammen står det der bogført med pedantisk nøjagtighed, med systematisk selvfølgelighed af rædslernes udøvere selv. Hånden har aldrig rystet, den har ikke haft skrupler.

Fra Buchenwald er kommet flest dokumenter. Tyskerne fik dem ikke ødelagt. Besættelsen af lejren kom for pludselig. 99 pCt er bragt hertil — 5 tons beviser alene fra dette sted. Her er de originale borde og kartotekskebe med indhold. Her er ankomstpapirer, her er beklædningskort med nøjagtige opgivelser af de klæder, den nyankomne måtte aflevere og kvittere for at have afleveret — og som SS-manden, der også har sat sit mærke på kortet, måske har solgt. Nogle arkivskebe gemmer regnskab over

**Handels- og Landbrugsbanken
i Hjørring**

fangens post. Her står opnoteret, om det var en politisk fange, eller hvad grund man har fundet på til fængsling. Undertiden står et rødt kors eller et rødt stempel i kortets hjørne: „Gestorben“ — død.

*

På væggene hænger tavler, også bragt hertil fra lejrene. På dem er gjort nøjagtig status, rubrikkerne i statistikken lyder: Politiske fanger, kriminelle, erhverv, nationalitet, religion, homoseksuelle, asociale, skudt på flugt, døde. Ja, og mange flere oplysninger. Den tavle, jeg ser på, er fra Dachau. Den dag er fangeantallet opgjort til 67.665. Skudt på flugt 311, deraf 5 kvinder, står der.

Væggene dækkes mange steder af kæmpestore kort: Masse- og enkeltgrave står der med store bogstaver over dem. Det er resultatet af eftersøgningsarbejdet. Et lille, blåt mærke betyder titusinder af mennesker stablet sammen i massegrave uden en oplysning om dansker, lette eller franskmand, ingen skulle vide det. Eftersøgningstjenesten forsøger at finde ud af det. Her ligger nogle få i en fællesgrav, her har en enkelt navnløs fundet hvile. Mærke ved mærke på kortet hele Tyskland over.

Her er også kort over koncentrationslejrene. Der har været 35 hovedlejre, de har haft mange små afdelinger tilknyttet. Buchenwald I alene 138 smålejre. Og endnu kan man finde frem til skjulte steder, hvor en lejr-afdeling var anbragt.

*

Chefen for dette eftersøgningsarbejde er græker, Dr. Azaria. Han viser mig arkivet. Intet under, at jeg som en fremmed her er grebet af stedets særlige stemning. Men alle disse mennesker, som arbejder her, hvad føler de? Her er dødsens stille, ingen siger et ord under arbejdet. Alene 45 mennesker er beskæftiget ved Buchenwald-papirerne.

— Er det tyskere, som arbejder her, spørger jeg Mr. Azaria.

— 60—65 procent er tyskere.

— Hvad føler de ved at arbejde med disse beviser på deres lands ugeringer?

Mr. Azaria, der er græsk jøde og

sikkert har sine egne bitre erfaringer fra Hitlers år, siger med et lille skævt smil i det blege ansigt:

— Jeg har ikke spurgt dem om deres følelser. Tyskere arbejder altid godt, det gjorde de i krigen, i koncentrationslejrene, ligemeget hvor de bliver anbragt. Det gør de også her. Deres arbejde er upåklageligt.

— Ja, men de må da gøre sig visse tanker, som de står der over kortene med de rystende skæbner?

— Jeg har som sagt ikke spurgt dem, men efter hvad jeg kan føle, så tror de simpelthen ikke på noget af alt dette. Eller de gør sig slet ingen tanker. De gør et arbejde for at tjene de penge, som de ikke kan leve foruden. Jeg tror faktisk ikke, at afgrunden i dette går op for dem.

Mr. Azaria viser mig transportlisterne over de danske politifolk, ført med den sirligste hånd, som en prøve i skønskrift. Død — står der ud for mange af navnene på den side.

— Vil De se papirerne for et bestemt navn, spørger han.

Jeg nævner en studenterkammerat af russisk-jødisk herkomst, som i 1942 forsvandt fra gettoen i Warszawa, hvortil hun med mand og barn var sendt fra Berlin. Hun er der ikke. Hendes navn kan staves på mange måder. Vi søger overalt. Forgæves, intet spor. Venner af hende i Polen fortalte mig lige efter krigen, at hun var sendt til gaskamrene i Majdanek og derefter brændt. Hun var altså en af dem, man ikke fik tid at opnotere, før flammerne barmhjertigt greb hende.

Jeg nævner navnet på en ung dansker, en ud af de 10 procent, der slap levende fra barbariet. Han går rundt i København i dag. Man finder frem det skema, som er udfyldt den dag, han blev lukket inden for Buchenwalds pigtråd. Der står hans og forældrenes navne, stillinger, adressen hjemme hos dem, som han forlod, og hvor han kom tilbage og stadig bor... og meget, meget mere, helt detaljeret. I nederste højre hjørne står: Name deutlich schreiben. Herover har han i sin angst og ensomhed gjort sig umage for at prente sit navn så tydeligt som muligt, det står der med store, urolige bogstaver.

*

Der er en afdeling, man må standse ved. Det er den, der eftersporer forsvundne børn. Millioner af børn blev i krigen og okkupationens var revet bort fra hjem og forældre, mange nåede aldrig tilbage, hvor de hørte til. Polen alene savner oplysninger om 1 million børn.

Det var et af nazismens djævelske indfald, at man stjal børn i okkuperede lande, bragte dem til Tyskland og sagde til frau Müller: Dette barns forældre er døde, faldet for dig og for Tyskland, du skal opdrage dette barn til en god tysker. Og man gav barnet et tysk navn. Frau Müller anede ikke, at hendes barn var stjålet, at en far og mor græd og bad for det i et fremmed land. Barnet vænnede sig til det tyske liv og følte sig efterhånden hørende til familien.

Men i årene efter krigen begyndte forældre at søge: Hvor er vort barn havnet? Eftersøgningstjenesten forlangte fra tyske myndigheder oplysning om alle ikke-tyske børn, om adoptiv- og plejebørn anbragt i tyske hjem og institutioner. Hvert tilfælde er gennemgået. Mange børn er fundet og genforenet med forældrene. Men i endnu flere tilfælde, end der har været forespørgsler, er man stødt på disse fremmede børn i Tyskland. De er taget bort fra de tyske hjem og opsamlingsstederne og anbragt i internationale lejre, mens man søger i barnets hjemland at finde dets pårørende. Kan det ikke lykkes, bortadopteret børnene til andre lande, ganske særligt til USA.

Forældre har efterlyst 22.314 børn gennem eftersøgningstjenesten i Arolsen, 3369 af dem har man sporet sig til, og familierne er genforenet. Og man har fundet frem til slægtninge til 5583 ikke-tyske børn, som var anbragt i tyske hjem. Men på arkivets lister står endnu 21.768 børn, som ingen har spurgt efter, som ingen slægtninge kan findes til — børn, som ikke et eneste menneske på jorden savner.

Og man holder op nu med at trække flere børn ud af tyske hjem. De er vokset for fast nu. Omplantningen vil kun gøre dem fortrængt. Der findes i de internationale lejre i Tyskland børn, som er flygtet fra de

slægtninge, man havde fået dem anbragt hos i deres oprindelige land, de føler sig knyttet til Tyskland, vil tilbage til de tyske plejeforældre. Men her tør de ikke beholde børnene og går med dem til den internationale flygtningeorganisation, som så forsøger at finde et hjem til dem i oversøiske lande.

*

Her i Arosen kan man fordybe sig i menneskelige tragedier om man kan

det nogetsteds. Man står midt i alle disse dokumenter med en knugende håbløshed. Man skammer sig. Hvordan kunne dog alt dette få lov at ske?

Og hvorfor hører man så lidt om Arosen-arkivet? Det bør kendes meddeles fra slægt til slægt. Ikke for at holde et had brændende, men for at kendsgerningerne kan tale og få menneskene til at begribe: Dette må ikke gentages. Eet sådant arkiv i Europa er tilstrækkeligt for al fremtid.

Hvorledes forløb nu dagen for fangerne? Meget forskelligt, må man sige. Nogle havde ryge- og læsetilladelse, andre opnåede det aldrig, og desuden var behandlingen af fangerne ikke ens i november og februar-marts.

Men vi kan først prøve at høre, hvorledes de 6 „Premieregæster“ tilbragte det første døgn i fængslet.

— Da vi havde sundet os lidt, begyndte maverne at knurre. Vi havde ingen middagsmad fået i Vestre. Vi alarmerede vagten, og i løbet af eftermiddagen lykkedes det ham at skaffe os noget mad. Det var kalvefrikassé med grøntsager, så det lovede godt. Vi fik hver udleveret 7—8 røgede sild, det vil sige, det var nogle dværge af sild. Dertil et halvt rugbrød, som skulle skæres med en sløv brødkniv. Det medførte også, at vi fik vabler i hænderne. Smørrationen var på størrelse med halvdelen af en tændstiksæske. I en af skufferne lå der lidt kaffeerstating og lidt sukker. Det så ud til, at det var til morgenkaffen.

Jeg tør roligt sige, at den lørdag var den tristeste i mit liv. Jeg følte mig temmelig sikker på, at vi skulle skydes den næste morgen, så vi sad lige så stille og oplevede hele levnedsløbet fra barndomstiden og til den 11.

Shellhuset - Gestapos hovedkvarter i København

Dagligt liv i en tagetage (II)

AF ALF. E. OLSTRUP

I den første artikel om Shellhuset skildrede Alf Olstrup tagetagens indretning som fængsel. I denne artikel hører vi om kårene til daglig for tagfængslets beboere.

I den ene side af cellen stod en dobbeltseng med rigtig spiralbund og madrasser og tre tæpper pr. mand. Vort bord var et skrivemaskinebord med skuffer i den ene side og to spisestuestole udgjorde resten af møblementet.

Muren mellem cellerne var kun halvstensmur og dørene ganske almindelige, beklædt med krydsfiner. Foroven og forneden havde man boret 5 huller, ca. 1 tomme i diameter. Det var en mægtig hjælp for os. Ved at stå op på en stol kunne man se, hvad der foregik på gangen udenfor, og det interesserede os levende. De første par dage var der endnu ikke sat glas i kighullet ved døren. Med lidt behændighed kunne vi indefra dreje den uønskede klap så meget, at vi kunne skimte, hvad der foregik udenfor; det var nemmere og bedre end at kigge igennem hullerne. Men det varede ikke længe før denne spøg blev standset. Der må her rettes en tak til den mand, som gik rundt og satte glas i dørene. Han gav os den opmuntrende meddelelse, at de allierede havde startet en offensiv over 700 km på vestfronten. På dette tidspunkt fungerede efterretningstjenesten ret sløjt, så den oplysning satte godt mod i os.

Iøvrigt gjorde hele fængslet indtryk af at være taget i brug i hurtig og hast.

Der manglede en del hast og her. Den eftermiddag, fængslet blev taget i brug og dagen efter (søndag), gik der endnu en elektriker fra værnemageren Dahl-Jensen, Trianglen, som udførte installationsarbejdet i fængslet.

$\frac{A}{S}$ V. T.
AARHUS

Mammen's Æskefabrik
AKTIESELSKAB

Art. for Iscreamfabriker - Bogtrykkeri

TRØJBORG - AARHUS

november. Mine kammerater i Shellhuset, som jeg senere har talt med, følte ligesådan. Alle havde ment, at nu var det forbi. Hvis vi ikke skulle skydes, så skulle vi bombes. Efterretningen om bombningen af Gestapos hovedkvarter i Aarhus den 31. oktober havde jo rået Vestre fængsel. Da der så ved 20.30 tiden blev blæst luftalarm blev humøret ikke bedre. Vi hørte et par engelske maskiner og ventede hvert øjeblik, at nu skete det. Men luftalarmen blev afblæst, og vi gik til køjs for første nat i Shellhuset, en nat, der efterfulgtes af mange lange nætter.

Næste morgen blev vi vækket ved 7 tiden. Vi gjorde morgentoilette og var klar til morgenmaden. Det vil sige morgenmad var så meget sagt. Vi fik en kop lunken kaffe, naturligvis uden sukker og fløde. Brød havde vi nok af og smør fra aftenen før. Søndagen gik egentlig ret godt. Gregersen havde nogle cigaretter og jeg et spil kort. Nordentoft havde hurtigt arrangeret forbindelsen mellem os. I toilet rummet var der 6 spejle over håndvaskene. Vi fik hver sit spejl til at gemme breve bagved. Det hjalp gevaldigt, at vi nu kunne skrive til hinanden og meddele, hvad man skulle sige til forhørene, og hvad man havde sagt.

I den første tid blev vi ikke vækket til bestemt tid om morgenen. Da, der vågnede først, ringede på klokken og blev så lukket ud til morgentoilette. Man kunne i de fleste celler høre, om der var nogen i vaskerummet. Var der fri bane, ringede man på vagterne. Om søndagen sov vi temmelig længe. Dette soveri skyldtes vel først og fremmest, at fængslet var nyt, og der intet regulativ eller ordensregler fandtes og samtidig, at vores første vagter var ualmindelig flinke. I en kort tid havde vi to værnemagtssoldater fra Bayern. Den ene hed Josef. Navnet på den anden vides ikke, kun at han var elektriker af profession. Disse to vagter var bestemt ikke glade for Hitler og hans krig, og vi kan vel alle huske deres næsten undskyldende mine, når de var nødt til at lukke celledøren for os.

På det andet hold var der ligeledes to mand, Albert, som senere kom til fronten, og nazisten Wallbrok, som var i fængslet hele tiden. Efter et par dages forløb kom Jaeckel og præsenterede sig som fængselsleder, ligesom tolken

Ernst Strohmeier fra Flensborg holdt sit indtog. Efter kort tids forløb kom Josef og elektrikeren bort, og Fischer, Wiesmer, Villy samt den tynde, sorte fyr, der huggede Mogens Fogs brev, kom i stedet. Hvert hold talte nu tre mand.

Der var ingen varme i cellerne. De kender sikkert den situation, når man om vinteren skal i pulterkammeret på loftet. Der er koldt og væmmeligt. Ligesådan her. Blot det, at vi var nødt til at være der. Om aftenen gik vi i seng med tøjet på. De tre celluldstæpper, vi havde, var ikke nok til at holde varmen. Om dagen, når vinden suste i tagetagen, sad vi med et tæppe om benene og et om ryggen og kiggede på væggen.

Da vi havde været der i nogen tid, blev arbejdet med at installere varme påbegyndt. Der blev slået hul imellem cellerne til varmerørens anbringelse. Det blev meddelt os, at vi blev skudt, såfremt vi forsøgte at tale med fangerne i nabocellerne, men jeg kan vistnok sige, at der i alle cellerne i den kommende tid blev holdt mange og lange samtaler.

Det var et uvurderligt gode for os. Cellerne var jo i flere blokke, og havde en mand fra en blok talt med en kammerat fra en anden blok, blev nyhederne hurtigt bragt rundt.

Gårdture gaves ikke, men om eftermiddagen havde vi lejlighed til at spadserer et kvarter på loftsgangen under behørig kontrol. Det var rart at få rørt sig lidt, selv om det havde været bedre at komme en tur i den friske luft.

På sin vis havde man det bedre i Shellhuset end i Vestre fængsel. Vi

havde bedre senge, kunne gå på WC, når det passede os og ikke som i Vestre, når det passede tyskerne. Toiletforholdene var bedre. Der er trods alt udvekslet nogle nyheder i vaskerummet. I særdeleshed mandag, onsdag og fredag, der var barberdage. Da kunne man opholde sig i vaskerummet indtil en halv time.

Selvfølgelig var der også ulemper; vi boede jo i „Løvens hule“, og alene den fornemmelse var ikke rar. Til stor gene, når vi var gået til ro om aftenen, kom vagterne og inspicerede cellerne hver time ved først at tænde lyset, dernæst at dreje klappen fra, og man så et ondt øje stirre ind på sig. Det gentog sig hele natten. Det kneb efterhånden med at sove om natten, og bedre blev det selvfølgelig ikke ved denne inspektion. Kulden i cellerne den første månedstid mærkedes også hårdt. På gangen var der en halv snes store elektriske varmeovne, men ikke beregnet til os.

Om mandagen, efter at fængslet var åbnet om lørdagen, kom to kvinder og gjorde rent. Vi blev jaget ud af cellen, og der blev fejlet, tørret støv af og vasket gulv. Kvinderne øste også mad op til os og vaskede op efter måltiderne. Den ene var en tysker ved navn Else (forlovet med Strohmeier), og den anden en dansker ved navn Emma. Sidstnævnte kom vi hurtigt på talefod med. Hun skulle smugle breve ud for os, men det gik ikke så godt. Hun blev nappet og sendt til Frøslev.

Tyskerne blev nu klar over, at det ikke var så godt med fremmed hjælp i køkkenet, så arbejdet blev i fremtiden overdraget fangerne. Det kunne vi jo kun være tilfredse med, da det gav

Dronningborg Maskinfabrik A/S
Randers

lejlighed til at komme i kontakt med hinanden. Til at begynde med var det tilfældigt, hvem der vaskede op. I lang tid havde en „Dansker“ i tysk tjeneste tjansen, senere gik det over til Palm Petersen, Lunn og Poul Sørensen; sidst nævnte havde tilladelse til at få avis og var naturligvis ret meddelksom. Han blev da også sat fra bestillingen, og jeg kom i stedet for med på opvasken. Før havde jeg kun rengøring af kontor og soveværelse. Lunn havde tjansen med at rede vagternes senge, et arbejde, der just ikke tiltalte ham.

En Dag i den første uge lavede jeg nogle skilte til Jaeckel. Jeg fik Tusch, rundskriftspen og karton udleveret og skrev nogle forholdsvis pæne skilte til celledørene.

En dag smadrede jeg min kaffekop. Jaeckel lavede et farligt hus, men i betragtning af de skilte, jeg havde lavet, slap jeg for videre tiltale. Dog må den gode Jaeckel sikkert have ombestemt sig, for et par dage senere måtte jeg betale 2 kroner i erstatning for den ituslåede kop. I betragtning af, at det hele var stjålet i Ingeniørhusets restauration, var det et temmelig stift stykke. Jaeckel påstod, at han skulle svare til inventaret, men der er vel ingen tvivl om, at daleren er gået i hans egen lomme. Han var iøvrigt en af de dygtigste sort-børs folk i Shellhuset. Det meste af personalet blev forsynet med cigaretter, silkestrømper, røget flæsk m.m. gennem ham.

Kosten.

Maden blev bragt os fra Alsgades skole, samme sted som Vestre fængsels tyske afdeling blev forsynet fra, så retterne var velkendte. Mandag, tirsdag, torsdag og lørdag suppe af en eller anden slags. Om onsdagen fik vi sovs og kartofler og et stykke flæsk, medisterpølse, forloren hare eller sådan no-

get. Søndagen bød på steg af en eller anden slags, men kun små stykker. Fredag var fiskedag. Hvad slags fisk vi fik, blev dog aldrig opklaret, men det var forskellig slags rusk-om-snusk kogt sammen med kartofler og sovs. De 4 dage med suppe til middag fik vi også suppe om aftenen. Onsdag, lørdag og søndag fik vi en skive pølse, oftest en skive af ubestemmelig karakter

A/S JACOB JENSEN & CO.

TRIKOTAGEFABRIK - TLF. HAMMERUM 15

*Gram Tæppefabrik
Aktieselskab*

SØNDERJYDSK TÆPPEFABRIK

A. R. KJÆRBY A/S

HØJER

Leverer kun gennem forhandlere

Grosserer-Societetets Komité

Børsen - København

og oprindelse. Undertiden fik vi en Buko-ost eller et stykke røget torsk, godt tørt. Som ugerne gik, blev vi bløgere og tyndere.

Jul og nytår i Shellhuset.

Leveringen af middagsmaden foregik meget upræcist; som regel nåede den dog frem ved 14—15 tiden. Julen dannede ingen undtagelse. Selve juledagene gik som andre dage. Julestemning opstod ikke. Juleaftensdag bestod midt dagen af flæskesteg. Den blev leveret kl. 14.30 og kødrationen til hver mand var fordoblet, men det sagde jo egentlig ikke så meget. 1. juledag stod den på oksesteg; til en forandring havde man glemt kartoflerne, så vi måtte til gengæld spise godt med kål til. Maden blev serveret kl. 16. 2. juledag gik det helt fint, da kom maden allerede kl. 13.30; det var medisterpølse. Aftensmaden bestod alle 3 dage af en skive kødpølse. Så var den klaret.

Umiddelbart før jul fik vi en glædelig nyhed, idet Røde-Kors havde sendt en Pakke ind til hver af os i anledning af julen. Hver pakke indeholdt

Et halvt kg smør
1 spegepølse
1 stk. ost
1 æske lakridskonfekt
1 æske flødekarameletter
1 bog
Æbler
Cigaretter

Det var jo en særdeles kærkommen hjælp til forplejningen. Desværre blev smørret harsk i løbet af nogle få dage. Godt var det, at vi i julen var fri for at komme til forhør. Man havde indtryk af, at de fleste af gestapofolkene holdt juleferie. Rudolf Wiese var en tur oppe for at sludre med Fritz Jørgensen, vist nærmest for at blive adspredt.

Det kan ikke nægtes, at det var en ejendommelig følelse at holde jul derinde på loftet. Ens tanker gik til hjemmet og familien. Det var en meget trist juleaften.

Nytårsaften.

Trods alle forordninger fik vi alligevel en nytårsaften ud af det. Vi troede ærlig talt, at middagen var strøget

den sidste dag i året, men da klokken var godt 17 (17.20 for at være helt nøjagtig), blev der udleveret mad. Ud på aftenen blev der for celle 6, 7, 8 og 9's vedkommende uddelt lagkage, som Nordentoft havde skaffet. Poul Sørensen gik rundt til alle cellerne og gav et glas vin, cigaretter og cigarer. Der var to slags vin og kun to glas til samtlige, så det blev en hastig omgang med skål og værsgo, næste herre.

Som en særlig gunstbevisning blev lyset først slukket kl. 23.30. Da klokken slog 24 på rådhuset, ønskede vi hinanden et godt nytår, og vi mente det. Det var ikke blot en tom frase. Det viste sig jo også, at 1945 blev et godt år med frihed for de fleste af os, men desværre også med død for en del af vore kammerater.

Fra en dagbog har vi noteret følgende:

1. Kaffe kl. 10,15 — Middag kl. 16,45 — makaronisuppe kl. 18,15 — te kl. 19,30.
2. Kaffe kl. 8 — kålrabisuppe kl. 14 — mælkesuppe til aften — ingen te.
3. Stolene blev fjernet og taburetter kom i stedet. Ingen pålæg til aften. Kun brød og smør. Vild forvirring ved spadseringen. En masse fanger ude på en gang.
4. Hvidkålssuppe til middag kl. 13. Suppe om aftenen og rå æg.
5. Havresuppe og fisk. Ekstra måltid kl. 15,30, en tallerken rødbeeder. Suppe og sigtebrød til aften. Nye kopper.
6. Ny forordning. Alle vagter skal bære uniform.
7. Søndag. Kaffe kl. 9, 2 retter kl. 12,30. Rødkål til aften. Ny forordning. Ingen aftenvask mere og lyset slukkes, uden vand kl. 21. Toilet kl. 6 morgen, morgenvask og barbering senere.
8. Soldatervælling kl. 12,10. Alle fanger undersøges for nøgler i dag. Lyset blev slukket kl. 20, uden vand. En time før reglementet.
9. Chefen læste reglementet om slukningen af lys. Gårdsdagens hændelse var en fejltagelse.

11. Leverpostej og sigtebrød til aften.
12. Hartmann Schmidt og Nordentoft afrejste kl. 22.
17. Fritz Jørgensens fødselsdag.
19. Nye madskåle i stedet for tallerkener.
22. Ny spiseordning. Aftensmad kl. 10, morgenkaffe kl. 14, middag kl. 17.
23. Kaffe kl. 8 — suppe kl. 10 — kaffe kl. 12 — soldatervælling kl. 17.
24. Nye brune blikkrus til kaffe.
26. Vækket kl. 2,30 nat. Ude at køre til kl. 4,55. Forbandet koldt.
31. Har nu siddet her i 100 dage. Fangevogter Willy vendt tilbage.
- 2-2. Fangen på nr. 12 er rejst.
  5. Gregersen og Fritz Jørgensen afrejst i dag.
  6. Poul Sørensen fyret fra opvask. Olstrup fast mand til opvask foruden rengøring.
  12. Der blev sat reoler op i alle celler. En stor hjælp. Arrangement af Trabhart.
  14. Madorgie i dag. 4 junger med suppe, sovs, rødkål, hakkebøf.
  15. Nye taburetter. Tolken er ved at lære engelsk.
  20. Barbergrejterne låses inde.
  26. Mange nye fanger i dag.

LANDET RUNDT

I Odense.

Gestapofangerne for Fyns stift har til formand valgt kriminalbetjent V. Elgård. Ved generalforsamlingen vistes de tre films, som P. Frederiksen har optaget fra landsforeningens udflugt.

Den 5. april holdtes medlemsmøde med god tilslutning. Der planlægges en tur til Horneland Sct. Hansaften.

I Silkeborg.

På befrielsesdagen afsløredes i Silkeborg et frihedsmonument, en fire meter høj mandsfigur i bronze, udført

af billedhuggeren Knud N. Ilemose. På soklen er der anbragt tre medaljoner. Den ene symboliserer overfaldet, den anden modstanden og den tredje befrielsen.

I Randers.

Randersforeningen af Gestapofangerne har til formand genvalgt cyklehldr. E. Christiansen. Om fredsappellerne udtalte formanden på generalforsamlingen, at vi alle vil kæmpe for fred, men ethvert medlem må gøre det indenfor det politiske parti, han tilhører. Foreningen kan og vil ikke gå ind for en bestemt af disse fredsappeller.

Regnskabet blev aflagt af kassereren, skrædermester M. Hansen. Det balancerede med 1234 kr. og udviste en kassebeholdning på 65 kr.

Man vedtog at forhøje årskontingentet til 6 kr., der opkræves med 3 kr. halvårlig.

Herning.

Den 5. maj afsløredes i mindeparken i Herning et monument for besættelsestidens ofre i Herning og omegn. Der faldt 12 frihedskæmpere på herringegnen, og deres navne er indhugget i monumentets sokkel.

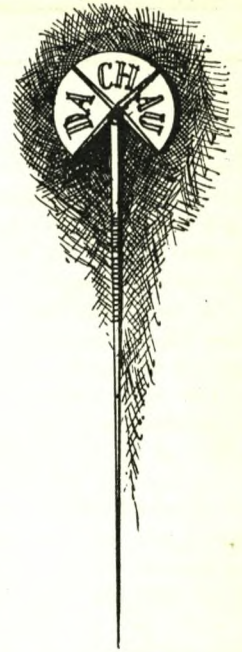
København

Lederen af St. Kongensgade politistation, politikommissær Peter Nielsen Skibby er afgået ved døden på Rigshospitalet, hvor han netop var indlagt for et hjertetilfælde. Politikommissær Skibby blev 55 år gammel. Under krigen var han ansat i civilbeskyttelsestjenesten som kontorchef, indtil han ved tyskernes overgreb mod politiet blev sendt til en tysk koncentrationslejr. Lidelserne her overvandt han aldrig og den hjertesygdom, som nu har medført døden, må sikkert tilskrives opholdet i Tyskland.

Dachau-Kammeraterne

*med damer mødes i Familiehaven,
Pileallé 10-12, København lørdag d.
2. Juni Kl. 18 og spiser det medbragte
smørrebrød. Øl og kaffe kan købes.
Snaps og likør kan medbringes.*

Vel mødt
Dachau-klubben

Messen

Købmagergade — København K

Horsens Jern- og Staalforretning A/S

f. og w.
HORSENS

LEVERANDØR TIL DET KGL. DANSKE HOF

OXFORD
Biscuits

JYDSK ILT-& ACETYLENGASFABRIK A/S

SKANDINAVISK RØRFABRIK A/S

HEDE NIELSENS FABRIKER A/S